

मत्स्यसंगोपन करीता मत्स्यबीज निवड आणि पाण्यात सोडतेवेळी घ्यावयाची काळजी

प्रा. अमित जाधव

सहाय्यक प्राध्यापक (मत्स्यशास्त्र विभाग)

राजर्षी शाहू महाविद्यालय (स्वायत्त), तातूर

मत्स्यबीज हे मत्स्यसंगोपनासाठी अत्यंत गरजेचे आहे. मत्स्यबीज एकतर हॅचरीमध्ये तयार केले जातात किंवा पाण्याच्या इतर स्रोता मधून गोळा केले जाऊ शकतात. हॅचरी उत्पादित मत्स्यबीज हे संगोपनासाठी सर्वात जास्त पसंतीचे आहेत कारण हॅचरी उत्पादित बीज हे बहुतेक एकसमान आकाराचे आणि सामान्यतः रोगमुक्त असतात आणि हे बीज प्रामुख्याने कृत्रिम आहार ग्रहणासाठी अनुकूल असतात आणि इतर स्रोतापासून पकडलेल्या बिजा पेक्षा जास्त ताण सहन करू शकतात.

मत्स्यबोटुकली निवड:

- मत्स्यबोटुकली हे निरोगी आणि रोगमुक्त असणे आवश्यक आहे.
- लालसर/पांढरे चट्टे, असामान्य आकार, फुगलेले डोळे, वळलेला / पसरलेला पोटाचा भाग, शरीराचा असामान्य रंग आणि खराब झालेले पंख यांसारखी संक्रमणाची कोणतीही बाह्य चिन्हे असू नयेत.
- पंख स्वच्छ असावेत आणि कडा गुळगुळीत आणि स्पष्ट असाव्यात. ते सक्रिय आणि चपळ असावे. त्यांनी सहजपणे अन्न स्वीकारले पाहिजे.
- अंतिम करण्यापूर्वी काही नमुने बाहेर काढून घेवून सुक्ष्म निरीक्षण करावे. मासे पालनसाठी फक्त सक्रिय, निरोगी बोटुकली निवडणे आवश्यक आहे.

मत्स्यबोटुकलीची साठवण:

योग्य तयारीनंतर, तलावामध्ये इच्छित कार्प प्रजातींच्या १००-१५० मिमी लांब बोटुकली यांचा साठा केला पाहिजे. साठवण दर प्रामुख्याने पाण्याचे प्रमाण, तलावातील उपलब्ध नैसर्गिक अन्नाचा दर्जा आणि ऑक्सिजन संतुलनावर अवलंबून आहे, तसेच इतर भौतिक आणि रासायनिक घटक जसे कि पाण्याचा सामू हा तपासावा व तो आम्ल युक्त नसावा.

साधारणतः १.५-२.५ मीटर पाण्याची सरासरी खोली असलेल्या तलावात ७०००-१०००० बोटुकली/हेक्टर दराने साठवणूक करावी.

संमिश्र मत्स्यसंवर्धनामध्ये, कार्प्सच्या सहा प्रजातींचे संगोपन, उदा. कटला (Catla catla), येहू (Labeo rohita), मृगल (Cirrhinus mrigala), सिल्व्हर कार्प (Hypophthalmichthys molitrix), ब्रास कार्प (Ctenopharyngodon idella) आणि कॉमन कार्प (Cyprinus carpio) हे आदर्श मिश्रण मानले जाते. तथापि, या कार्प प्रजातींच्या दर्जेदार बोटुकलीच्या उपलब्धतेनुसार, तीन किंवा चार प्रजातींचे मिश्रण देखील घेतले जाऊ शकते. साठवण

तलावामध्ये प्लँक्टन लोकसंख्येची इच्छित पातळी ३०-५० ml/m³ असावी.

मत्स्य बोटुकली तलावात सोडतेवेळी घ्यावयाची काळजी:

मत्स्यबोटुकली वाहतूक करून साठवण तलाव ठिकाणी आणली जाते. सध्या पॉलिथिनच्या पिशव्या ज्यात ऑक्सिजन व पाणी हे ३:१ प्रमाणात राखून त्यातून मत्स्यबीजांची वाहतूक मोठ्या प्रमाणावर केली जाते. मत्स्य वाहतुकीचे तंत्रज्ञान गेल्या काही वर्षांत विकसित झाले आहे. मत्स्यबीजाचे मृत्यू दर कमी राखण्यासाठी त्यांची योग्य हाताळणी करणे आणि वाहतुकीचा ताण कमी राखणे व ते योग्य रित्या तलावात सोडणे आवश्यक आहे.

- मत्स्यबीज पिशव्या तलाव ठिकाणी आणल्यानंतर त्यांची सावकाश हाताळणी करावी. मत्स्यबीज हे एकदम पाण्यात सोडू नये कारण असे केल्यास मत्स्यबीजला तापमानाचा शॉक लागून मृत्यू होण्याचा धोका अधिक असतो यामुळे मत्स्यबीज हे नेहमी सकाळी किंवा संध्याकाळी पाण्यात सोडावीत कारण या वेळी तापमान हे थंड असते. वाहतुकीचे पाणी आणि तलावाचे पाणी यांचे तापमान जुळण्यासाठी पिशवी किमान १५-३० मिनिटे तलावाच्या पाण्यात ठेवावी. अनुकूल झाल्यानंतर पिशवी उघडून मत्स्यबीज हळूहळू तलावात सोडावे.
- पिशव्या ५-१५ मिनिटांसाठी तलावाच्या पाण्यात सोडल्या जातात तेव्हा पिशव्यांमधील पाण्याचे तापमान तलावाच्या पाण्याच्या पातळीच्या बरोबर पोहोचते.
- मग हळू हळू पिशवी उघडून त्यात ओंजळीने तलावाचे पाणी टाकावे पण पिशव्या या तलावाच्या पाण्यातच ठेवाव्यात.
- त्यानंतर पिशव्या या तलावाच्या पाण्यामध्ये बुडवून ठेवाव्यात आणि माश्यांना तलावाच्या आत मध्ये परंतु पिशवी मध्ये असू द्यावे.
- मग पिशवी थोडी तिरकस करावी पण एकदम ओतू नये आणि मासे पिशवीच्या बाहेर येण्याची वाट पाहावी. मासे पिशवी मधून बाहेर येऊन तलावात हळुवार जातील याची काळजी घ्यावी.
- काहीं वेळा तलाव मध्ये हापा (डास जाळी) लावूनसुद्धा बीजसोडता येवू शकते.
- मासे सोडण्याआधी तलावाच्या पाण्यात पोर्टेशियम परमँगनेट (KMnO₄) टाकणे हे निजंतुक करण्यासाठी योग्य ठरते.

मत्स्यबीज वाहतूक

मत्स्यबीज पिशव्या

तापमान अनुकूलन

पिशव्या उघडणे

मत्स्यबीज सोडतेवेळी

हापा

पोटॅशियम परमॅंगनेट